

Jackelén, Antje, 2024. *Tio tankar för själens hunger*. Stockholm: Romanus & Selling.

Anmälan av Susanne Wigorts Yngvesson

Inte en ensamseglings på världens stormiga hav

Under sina åtta år som Svenska kyrkans ärkebiskop 2014–2022 gjorde Antje Jackelén tydliga avtryck i den offentliga debatten. Via sociala medier och andra kommunikationskanaler bidrog hon till att suddas ut stereotypa gränsdragningar mellan kyrkans och det övriga samhällets frågor. Hon välkomnades i företagsvärlden och till andra arenor som inte vanligtvis intresserar sig för kyrkans närvaro i samhällslivet. Rollen som teolog på den offentliga arenan hade hon grundlagt redan som biskop i Lund då hon vann priset som Skånes mest inflytelserika opinionsbildare 2013. Som engagerad i en mängd frågor av både traditionellt kyrklig och teologisk art samt bredare samhällsfrågor, mötte hon både stöd och motstånd. Ibland blåste det stormvindar, såsom i anledning av hennes uttalanden om islam. Dessa inledande axplock ur Jackeléns offentliga roll som ärkebiskop bidrar till en förförståelse av den person som, två år efter stavnadläggningen som ärkebiskop, fortsätter att reflektera över samtidens utmaningar i essäsamlingen *Tio tankar för själens hunger*.

Jackelén har ett övergripande ärende med boken, nämligen att bidra till att öka "förståelsen för de stora orden och idéerna". Anledningen till storordens betydelse är att de hjälper oss med orienteringen. Oss är i sammanhanget vi alla och inte endast kyrkligt anställda och engagerade. Utan de stora orden riskerar vi som enskilda och som samhälle att fastna i detaljerna, att låta reglerna finnas för sin egen skull utan att kopplas samman med en djupare förståelse kring varför vi har dem. Jackeléns urval av stora ord avslöjar därför något om den vision som hon anser att vi alla behöver tala om för att bättre förstå sammanhanget. De ord hon väljer är: Jag; Tid; Förnuft; Gud; Ångest; Avgrundskunskap; Frihet; Skam; Försoning; Hopp. Urvalet ska enligt Jackelén inte ses som en tio-i-topp-lista utan som exempel. Andra ord hade kunnat platsa lika väl. En reflektion över urvalet är att orden är tidlösa och universella. Det finns en identifikationspotential även om tolkningarna skiftar mellan kulturer, tider och personer.

Ett ord som jag själv saknar är mening, men å andra sidan genomsyras flera kapitel av detta begrepp. En annan fundering är ordningen av orden där

Gud placeras som kapitel fyra. Kanske avspeglar strukturen en underförstådd kommentar om att vår moderna tid är tydligt antropocentrisk, där jaget är utgångspunkt för allt? Antagandet både bekräftas och dementeras av innehållet i Gudskapitlet. Vi har, skriver Jackelén, å ena sidan behov av att beskriva Gud, å andra sidan går Gud ”per definition inte att definiera”. Trots denna paradox, eller kanske på grund av denna, är Gud någon att söka och orientera sig gentemot. För Jackelén heter Gud även Jesus Kristus, vars liv och löften blir en resonans för Jackeléns reflektioner om själens hunger, för sitt eget sökande likväl som för mänskligheten.

Många filosofer och teologer beskriver vår samtid som så splittrad att det inte finns möjlighet till gemensam förståelse av värden och villkor. Ett exempel är den nyligen avlidne filosofen Alasdair MacIntyre, som i sin filosofi ändå söker universell förståelse för människans villkor genom politisk teori, teologi och dygdetik. Jag associerar till honom när jag läser Jackeléns lättillgängliga bok. Jackelén har här inga anspråk på att leverera en akademisk text, även om flera referenser avslöjar en dialog med en akademisk kontext, men en gemensam nämnare för dem båda är strävan efter att identifiera punkter för vidare samtal. En annan aspekt som får mig att dra associationer mellan dem är att båda kombinerar realism med visionen om att något annat är möjligt. Ett exempel på detta finns i det sista kapitlet där Jackelén definierar hopp som något annat än optimism eller drömmar utan handling. Här anknuter Jackelén till den inledande kommentaren om storordens betydelse: ”... ett riktigt hopp ser mål; det befriar och inspirerar till handlingskraft. Fatalism, likgiltighet eller drömska önskningar är inte hopp, utan förevändningar för att slippa undan ens mänskliga ansvar”.

Ett bekymmer som Jackelén påtalar och som hon inte är ensam om att registrera, är att vår del av världen begränsas av religionsblindhet. Detta är en brist som bidrar till oförståelse av politiska och existentiella dimensioner. I kapitlet Avgrundskunskap diskuterar Jackelén konsekvenser av att utgångspunkten i Sverige i huvudsak handlar om att ”demokratin fungerar bäst när existentiella och andliga ställningstaganden hänvisas till det privata och värdediskussioner hålls så neutrala som möjligt”. Det första antagandet om religionsblindheten håller jag med om, men inte den andra. Idag pågår en rad värdediskussioner med laddade ställningstaganden såsom asylpolitik, klimatpolitik, skogsbruk och dödshjälp, för att nämna några. Snarare än neutrala värdediskussioner är problemet att många saknar språkliga och kunskapsbaserade verktyg för att leverera väl genomtänkta argument. Ställningstaganden förmedlas istället som slagord som basuneras ut med hög volym i sociala medier eller i partiledardebatter. De är inte neutrala men styrda av affekt och ytlig ideologi.

Jackelén ställer i sammanhanget frågan om religionsblindhet: ”Men är det verkligen en briljant idé att tappa till de källflöden av moralisk orientering som utgår från världens religiösa traditioner?” Hennes svar är förstås nej. Istället för

att presentera en konkret lista på åtgärder för att bota denna brist, lämnar hon läsaren med ett antal utmaningar att reflektera över. Jackelén gör inte anspråk på att leverera konkreta åtgärder, men gör anspråk på tolkningar av vår samtid som grundas i lång självårdsmässig och akademisk erfarenhet kombinerad med ledarskapsuppgifter. Dessa aspekter av religionsblindhet kan med fördel läsas parallellt med exempelvis Katarina Barrlings bok *Världens mest protestantiska land: Sverige – det extrema landet lagom* (Bokförlaget Stolpe, 2024). Även Barrling efterlyser en djupare förståelse för religionens inflytande över värdediskussionerna, men från en annan utgångspunkt än Jackelén.

Jackeléns bok är en avgränsad sammanfattning av flera av de frågor som hon har engagerat sig i som ärkebiskop, exempelvis frågan om försoningsarbetet med samerna som hon återkommer till i flera kapitel. Det finns annat som jag inte heller har nämnt, men en övergripande kommentar kring flertalet av de frågor som Jackelén går in på är att de oftast handlar om förändring i kombination med en fast grund. För henne är grunden den kristna bekännelsen. Man kanske inte behöver dela hennes övertygelse om tron för att ändå bejaka det demokratiska värdet i att veta vilken grund man står på, varför man uppskattar vissa värden och inte andra. Åtminstone om ambitionen är att åstadkomma en mer rättvis, mer jämlik och mer tillitsfull värld än den vi lever i just nu. En av bokens sista meningar är: ”Hopp är inte en ensamsegling på världens stormiga hav.” Precis så och just när det stormar behöver vi samtal av detta slag mer än någonsin.